

Η δροσερή καρδιά της Αθήνας

◀ Αεροφωτογραφία του Εθνικού Κήπου. Αριστερά, διακρίνεται το Ζάππειο. Επάνω δεξιά η Βουλή των Ελλήνων, δηλαδή τα παλιά ανάκτορα και κατοικία της βασίλισσας Αμαλίας, έργο της οποίας υπήρξε ο Κήπος. Κάτω δεξιά, οι εγκαταστάσεις της Προεδρικής Φρουράς σε έκταση 4,5 στρεμμ. (φωτ.: Νίκος Λαυηλίδης).

▼ Γράφημα του Εθνικού Κήπου με τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία του: δένδρα, λίμνες, μνημεία, προτομές, κτίρια κ.ά. (Πηγή: Εθνικός Κήπος).

ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΤΣΟΥΝΗΣ

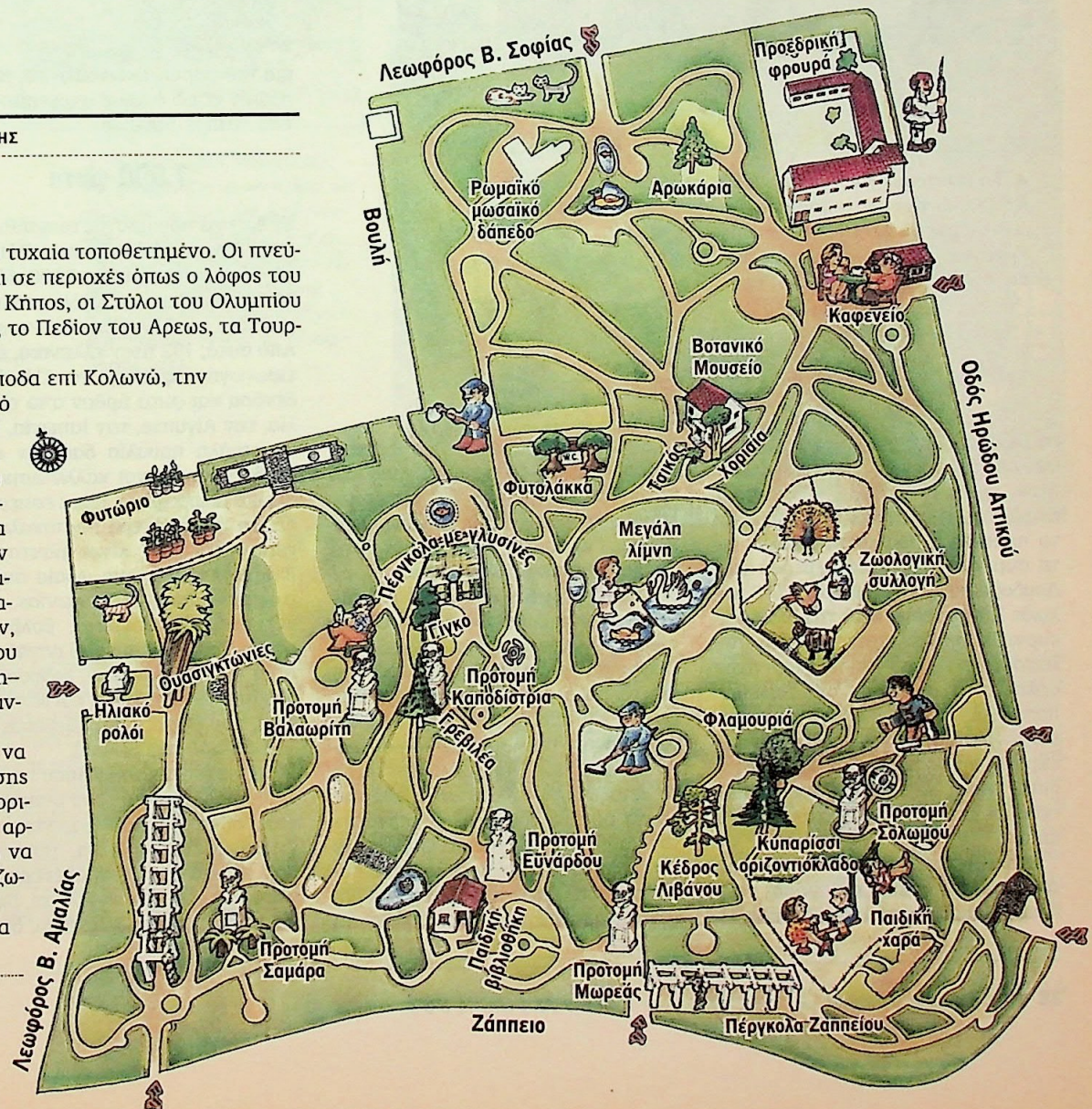
Βιολόγος

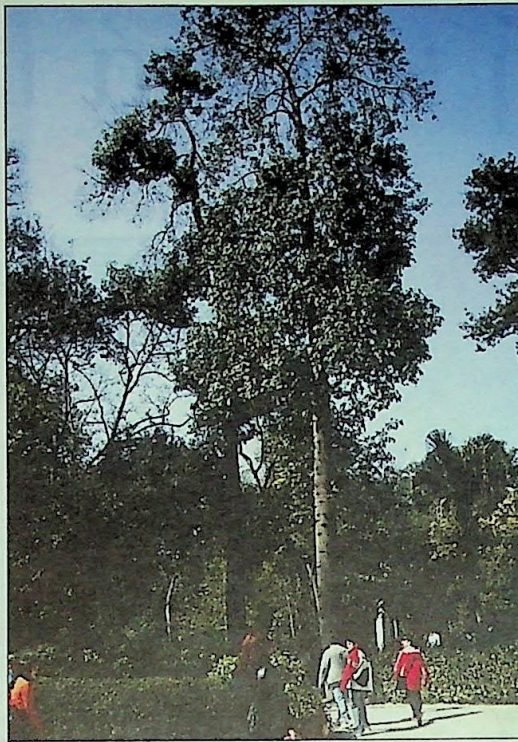
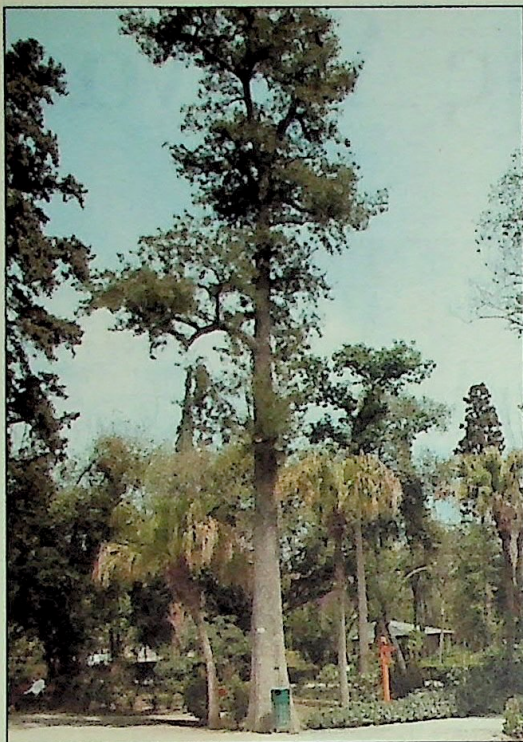
ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ της Αθήνας είναι ελάχιστο και τυχαία τοποθετημένο. Οι πνεύμονες πρασίνου στην πόλη περιορίζονται σε περιοχές όπως ο λόφος του Φιλοπάππου, η Αρχαία Αγορά, ο Εθνικός Κήπος, οι Στύλοι του Ολυμπίου Διός, η Ακρόπολη, ο Αρδηττός, ο Λυκαβηττός, το Πεδίον του Αρεως, τα Τουρκοβούνια.

Να πώς περιγράφει ο Σοφοκλής, στον Οιδίποδα επί Κολωνών, την περιοχή του Κολωνού, που δεν είναι άλλη από το σημερινό κέντρο της Αθήνας. «Έχεις, ξένη έρθει στα πιο όμορφα μέρη μεσ' σ' όλη τη γης, στον άσπρο Κολωνό μας, όπου πιο απ' αλλού συχνάζοντας τ' απδόνι γλυκοκελαδάει σ' ολόκληρα ρουμάνια...». Ωστόσο, και τότε η Αθήνα «ήτο μεν εὐάνδρος, ουχί δε και εὐγεως», ήταν δηλαδή άγονη. Γύρω από την πόλη, οι πεδιάδες, οι λόφοι και τα βουνά ήταν άδενδρα και καλύπτονταν από χαμηλούς θάμνους. Ο Πλάτων, στον Κριτία, αναφερόμενος στον Υμηττό –που στις μέρες του έχει υποστεί βαριά αποψίλωση– τον παρομοιάζει με «σκελετόν νοσήσαντος ανθρώπου».

Όταν, στα μέσα του 18ου αι., η πόλη άρχισε να γίνεται σημείο αναφοράς και πηγή έμπνευσης για περιηγητές, ποιητές, λογοτέχνες και ιστορικούς, όλοι μιλούσαν για την ομορφιά και την αρμονία των χρωμάτων, δεν παρέλειπαν όμως να αναφερθούν στη φτωχή βλάστηση, τον γκριζωπό ελαιώνα και τα περιβόλια τριγύρω του.

Έτσι, όταν η Αθήνα ορίστηκε πρωτεύουσα

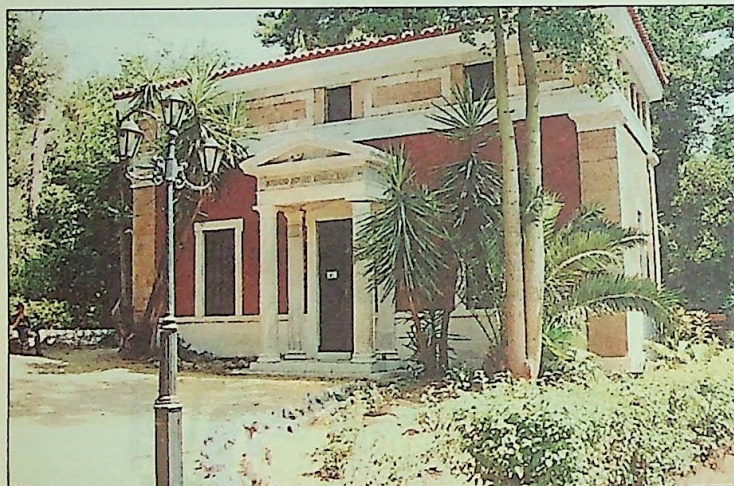

Τα φυτά του Εθνικού Κήπου

Α/Α	Κατηγορία φυτών	Αριθμός ειδών - ποικιλιών		Σύνολο
		Ξενικά	Ελληνικά	
1	Δένδρα	105	35	140
2	Θάμνοι	76	24	100
3	Αναρριχώμενα	48	6	54
4	Παχύφυτα	34	—	34
5	Φυτά εσωτ. χώρων	42	1	43
6	Ποώδη πολυετή	59	26	85
7	Ετήσια - διετή	53	10	63
Σύνολο		417	102	519

Πίνακας: Νίκ. Χ. Ταμβάκης, 1981

◀ Οι άνθρωποι που δημιούργησαν τον Κήπο, κηποιέχτες και κηπουροί με μεράκι, δεν υπάρχουν πια. Μερικά όμως από τα δέντρα που φύτεψαν (μέσα 19ου αι.), επιβιώνουν ως τις μέρες μας. Αριστερά, υπεραιωνόβια καζοναρίνα, δεξιά βραχυχίτωνας, δέντρα προερχόμενα από την Αυστραλία (φωτ.: Γ. Μπαρδόπουλος, Γρ. Τσούνης).

7.000 δένδρα και 40.000 θάμνοι καθιστούν τον Εθνικό Κήπο πνεύμονα ζωής στο ασφυκτικό κέντρο της πόλης

▲ Το Βοτανικό Μουσείο, με πλούσια συλλογή από φυτά του Κήπου, άρχισε να λειτουργεί το 1984, αλλά εδώ και χρόνια είναι κλειστό. Στεγάζεται σε κομψό περίπτερο που σχεδίασε ο Ερνέστος Τσίλνερ και χρησιμοποιείται ως γραφείο του Γεωργίου Α' (φωτ.: Γρηγόρης Τσούνης).

το 1834, έπρεπε να διαμορφωθεί, καθώς δεν ήταν παρά ένας σωρός ερειπίων, χωρίς δρόμους, χωρίς κήπους αναψυχής. Πρώτη ενδιαφέρθηκε για το πράσινο η βασίλισσα Αμαλία, με τη συμπαράσταση του πεθερού της, Λουδοβίκου Α' της Βαυαρίας. Ο Βασιλικός Κήπος, έργο δικό της, θα δημιουργηθεί κοντά στην περιοχή του Πλισσού, εκεί που βρίσκονταν στην αρχαιότητα οι κήποι του Λυκείου, προσφιλής τόπος σχολής και συλλογής των αρχαίων Αθηναίων. Η περιοχή ήταν βραχώδης και άγονη, όπως όλη η Αττική, και χρειάστηκε πολλούς κόπους για να μετατραπεί σε κήπο.

Στη φύτευση και στην καλλιέργειά του βοήθησε αρχικά ο Βαυαρός γεωπόνος Σμάρατ, τον οποίο έστειλε ει-

δικά γι' αυτόν τον λόγο ο Λουδοβίκος, ύστερα από παράκληση της Αμαλίας. Εργάστηκαν επίσης ο Γάλλος κηποτέχνης Φρανσουά Λουί Μπαρώ και ο Βαυαρός κηπουρός Φρειδερίκος Σμιτ. Σύμβουλοι της Αμαλίας ήταν επίσης οι διάσημοι βοτανολόγοι της εποχής Κάρολος Φράαλ και Θεόδωρος Ορφανίδης. Ο προσωπικός κήπος του Ορφανίδη βρισκόταν στον χώρο που εκτείνεται από τη λεωφόρο Αμαλίας ως την πλατεία Ζαππείου και χωριζόταν από τον υπόλοιπο Κήπο με ξύλινο φράχτη. Μια ποτούλα επέτρεπε τη μεταξύ τους επικοινωνία. Από την πόρτα αυτή η Αμαλία επισκεπτόταν τον καθηγητή να ζητήσει συμβουλές για τα φυτά της. Ήταν σε μια από αυτές τις επισκέψεις που ο μεγάλος βοτανολόγος αφιέρωσε στη βασίλισσα

μια νέα παραλλαγή τουλίπας, που για πρώτη φορά άνθισε στον κήπο του, την «Tulipa Amaliae».

7.000 φυτά

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 1981 (βλέπε πίνακα), στον Κήπο καταγράφηκαν περίπου 7.000 δένδρα, 40.000 θάμνοι και άλλα φυτά, που ανήκαν σε 519 είδη και ποικιλίες. Από αυτά, 102 ήταν ελληνικά, ενώ τα εισαγωγής έφθαναν τα 417. Πολλά δένδρα και φυτά ήρθαν από την Ιταλία, την Αίγυπτο, την Ιαπωνία. Υπήρχε μεγάλη ποικιλία δασικών ειδών, δένδρα και θάμνοι καλλωπισμού και μερικά οπωροφόρα, ιδίως εσπεριδοειδή, τα περισσότερα πορτοκαλιές και νεραντζιές, και λίγες μανταρινιές. Επίσης, υπάρχει μια ωραία συλλογή εσπεριδοειδών της Ιαπωνίας, φοινικές από την Αίγυπτο, βολβοί και τριανταφυλλίες από τη Γρανάδα, την Ασία και την Αμερική, διάφορα δένδρα από την Κεντρική και Νότια Αμερική, την Ευρώπη και, βεβαίως, πολλά είδη από την Ελλάδα.

Ο επισκέπτης του Κήπου περπατάει σήμερα ανάμεσα από ουσαινογκτόνιες, αρίες και καζουαρίνες, οριζοντιόκλαδα κυπαρίσσια, βραχυχίτωνες, λιβιστόνες, βρωμόδενδρα, κουτσουπιές, ιταμούς, αγγελικές, βιβούρνα, πεύκα, λεύκες, πλατάνια, δάφνες,

αγριλιές, φυτολάκες, αθάνατους, μπαμπού. Η χαμηλότερη βλάστηση περιλαμβάνει πυξάρια, δενδρολίβανα, πυράκανθα, άκανθα και μολόχες.

Πολλά από τα δένδρα είναι σφιχταγγαλισμένα από αιωνόβιους κισσούς. Τα 75% των δένδρων είναι αειθαλή και το 25% φυλλοβόλα. Πολλά από τα πρώτα δένδρα που φυτεύθηκαν στον Κήπο, ζουν ακόμα και αποτελούν «Φυτικά Μνημεία», ανάμεσά τους οι ουσαινογκτόνιες της εισόδου και μία αριά ηλικίας 160 χρόνων. Επίσης, οι βραχυχίτωνες, η καζουαρίνα, τα οριζοντιόκλαδα κυπαρίσσια, οι κανάριοι φοίνικες, η φλαμουριά κ.ά.

Την άνοιξη, όταν ανθίζουν οι τριανταφυλλίες, οι ίριδες και άλλα καλλωπιστικά φυτά, δημιουργείται μια πανδαισία χρωμάτων και αρωμάτων. Και τις θερμές καλοκαιρινές μέρες, οι Αθηναίοι βρίσκουν καταφύγιο και δροσιά στον Κήπο τους, αφού η θερμοκρασία εδώ είναι χαμηλότερη κατά 2-3 βαθμούς.

Στις λίμνες κοντά στην είσοδο της λεωφόρου Βασιλίσσης Σοφίας κολυμπούν κυπρίνοι και νεροχελώνες, ενώ την άνοιξη ανθίζουν νούφαρα. Είναι βέβαιο ότι από τη μεγάλη λίμνη πέρασαν σε κάποια ηλικία όλοι οι Αθηναίοι και έχουν ταίσει με κουλουράκια τις Πρασινοκέφαλες Πάπιες που κολυμπούν στα νερά της. Λίγο πιο πέρα οι μικροί Αθηναίοι μπορούν

Ιδέες - προτάσεις

- Δημιουργία κέντρου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ενημέρωσης
- Επαναλειτουργία του Βοτανικού Μουσείου
- Ομάδα οικοξεναγών για τα φυτά, τα πουλιά, τα ζώα και την ιστορία του κήπου
- Να τοποθετηθούν τεχνητές φωλιές και ταΐστρες για να βοηθηθούν οι πτερωτοί μας φίλοι
- Βελτίωση του χώρου όπου ζουν τα οικοίτα ζώα
- Να τοποθετηθούν και πάλι ταμπελάκια στα δέντρα και στους θάμνους (επιστημ. όνομα, κοινό όνομα, χώρα προέλευσης)
- Καλύτερη φύλαξη

◀ ▶ **Πάπιες, χήνες και παγώνι.** Οι συνθήκες ζωής για τα οικοίτα ζώα δεν είναι οι καλύτερες στις εγκαταστάσεις του Εθνικού Κήπου. Ο χώρος χρειάζεται βελτιώσεις (φωτ.: Γ. Μπαρδόπουλος).

να γνωρίσουν πολλά οικοίτα ζώα (κότες, χήνες, πάπιες, φραγκόκοτες, παγώνια, κουνέλια) και τον άρχοντα των Λευκών Ορέων της Κρήτης, το Αγριοκάτσικο, ένα από τα απειλούμενα θηλαστικά της χώρας μας.

Ακούραστοι και μελωδικοί

Ο Εθνικός Κήπος είναι μια όαση μέσα στην τσιμεντένια μεγαλούπολη για τα πουλιά της Αθήνας. Οι πιο γνωστοί πτερωτοί ένοικοί του είναι η δεκαοχτούρα, ο κοκκινολαιμνος, ο κότσυφας, ο μυγοχάφτης, ο δενδροφυλλοσκόπος, η καρακάξα, ο σπίνος και ο καλόγερος.

Μερικά από τα πουλιά που φωλιάζουν μόνιμα εδώ είναι: η δεκαοχτούρα, ο κότσυφας, η ωχροστριτίδα, ο μαυροτσιροβάκος, ο μυγοχάφτης, το απδόνι, ο καλόγερος, η γαλαζοπαπαδίτσα, ο σπίνος, η καρδερίνα, ο φλώρος, το σκαρθάκι, η καρακάξα, το σπουργίτι, το απδόνι...

«Τότε αντιπεί εν άσμα ουράνιον... Είναι αι Αηδόνες, αι οποίαι από των πυκνοφύλλων δένδρων του Βασιλικού Κήπου ψάλλουν άμα τη εσπέρα και δι' όλης της νυκτός, ακούραστοι και μελωδικώταται. Ω, τι είναι εκείνο το άσμα! Ποιος λάρυγξ θα το μιμηθή, ποίον μουσικόν όργανον θα το αποδώσιν!...». Έτσι πλέκει ο Γρηγόριος Ξενόπουλος στο «Άσμα της Αηδόνος» —στις «Αθηναϊκές επιστολές», 9/5/1898— το εγκώμιο της άνοιξης και του Αηδονιού που ψάλλει μέσα από τα πυκνά φυλλώματα του Κήπου.

Τα πουλιά που ξεχειμωνιάζουν στον Εθνικό Κήπο είναι ο θαμνοψάλτης, ο μαυροσκούφης, ο δενδροφυλλοσκόπος, ο χρυσοβασυλίσκος, ο βασιλίσκος, ο κοκκινολαιμνος, η τσιχλα, οι παπαδίτσες, το λούγαρο, το φλυτζούνι. Εμφανίζονται επίσης ο καμποδενδροβάκος, ο στραβολαιμνος, ο τσαλαπετεινός που φωλιάζει στο θέα-

▶ ▶ Οι μικροί επισκέπτες θα γνωρίσουν στον Κήπο το αγριοκάτσικο, τον άρχοντα των Λευκών Ορέων, που είναι σήμερα απειλούμενο είδος. Την περιέργειά τους κεντρίζει ιδιαίτερα η στρονθοκάμηλος (φωτ.: Γ. Μπαρδόπουλος).

τρο του Διονύσου, τα βραχοκιρκινέζα της Ακρόπολης, οι σταχτάρες και τα χελιδόνια που φωλιάζουν στην Πλάκα. Με λίγη τύχη μπορεί να δει κανείς την κουκουβάγια, το κουκουρισιό, κάποιον «παραστρατημένο» ξεφτέρη, την ποντικοβαρβακίνα. Στον Εθνικό Κήπο εμφανίζονται τακτικά και κάποιοι δραπετές παπαγάλοι, που αναζητούν να φυλάξουν την ελευθερία τους μες στα πυκνά φυλλώματά του.

Τα πουλιά έρχονται στον Κήπο γιατί βρίσκουν πουχία, πλούσια τροφή και χώρους για φώλιασμα, αν και μετά τις φυσικές καταστροφές των τελευταίων χρόνων πολλά δένδρα έπεσαν, και χάθηκαν χώροι πρόσφοροι για φώλιασμα. Είναι πια καιρός, πιστεύουμε, τα πουλιά του Κήπου να βοηθηθούν με τεχνητές φωλιές και με ταΐστρες, για να ενθαρρυνθεί η ζωή μέσα σε έναν πνεύμονα πρασί-

νου, όπου την άνοιξη, σαν τώρα, που τα λουλούδια ξεσπούν σε εκρήξεις χρωμάτων και αρωμάτων, εμφανίζονται οι πεταλούδες, οι λιβελλούλες «αιωρούνται» κοντά στο νερό, στους φλοιούς των δένδρων σκαρφαλώνουν με φούρια οι σαύρες και μες στο χορτάρι των μονοπατιών ο περιπατητής πιάνει με την άκρη του ματιού την αργή βιασύνη της χερσοχελώνας.